

NR. 2

REVANSCH

2024

PRIS: 70 SEK

RSMH:s
Selene Cortes:

»**ALLA KAN
LYSSNA
PÅ UNGA
SOM MÅR
DÅLIGT.**«

REVANSCH PÅ
PLATS I GENÈVE:

*Sverige
får bakläxa
av FN*

»**Jag kan inte
nog förespråka
terapi**«

Musikern, författaren och samtalsterapeuten **Kajsa Grytt** om att drabbas av anorexi, och få hjälp av terapi.

OM LEGENDARISKA TRIESTEMODELLEN • DEBATT: GÖR NÅGOT ÅT FATTIGFÄLLORNA!

ÅRGÅNG 44
Revansch utkommer med fyra nummer per år och ges ut av Riksförbundet för Social och Mental Hälsa, RSMH.

Pris: 70 SEK
Adress:
Revansch, RSMH
Instrumentvägen 10
126 53 Hägersten
Telefon:
08-12 00 80 40
E-post:
revansch@rsmh.se
Hemsida:
www.tidningenrevansch.se

Chefredaktör
& ansvarig utgivare:
Anna Morin
070-420 82 50
Korrektur:
Språkkonsulterna
Layout:
Malin Ringsby
Repro:
Torndahl
Omslagsfoto:
Nicklas Thegerström
Redaktionsråd:
Elin Engström,
Jan-Olof Forsén,
Sherlock Lindman,
Khai Chau & Céline
Henriksson.

Medlems- &
prenumerationsärenden:
rsmh@rsmh.se
08-120 080 40
Prenumerationspris:
250 SEK/år. Gratis för
medlemmar i RSMH.
Plusgiro:
PG 40 62 92-3
Annonser:
Anna Morin
08-12 00 80 57
Tryck:
Trydells, Laholm
ISSN:
0283-7587

För ej beställt material
ansvaras inte. Den som
sänder icke beställt material
till tidningen förutsätts
medge publicering.

Revansch finns som
inläst tidning. Beställ
på revansch@rsmh.se
eller ring RSMH.

REVANSCH

REDAKTÖREN HAR ORDET:

Angelägen sommarläsning

I det här numret av Revansch kan du läsa flera längre intervjuer. Kombinerat med korsord, kultur och krönikor är det vår version av sommarläsning!

På nyhetsplats kommenterar såväl RSMH som Civil Rights Defenders FN:s nya rekommendationer till Sverige. FN anser att det krävs rejäla förändringar för att staten ska leva upp till mänskliga rättigheter för alla oss invånare, även personer med funktionsnedsättning.

Porträttet skildrar Kajsa Grytts livsresa, som artist och författare och samtalsterapeut. Hon drabbades som ung vuxen av anorexi och blev frisk genom att få gå igenom sin tidiga livssmärta i terapi.

Psykisk ohälsa och livssmärta talar också RSMH:s chef Selene Cortes om i en intervju utifrån hennes bok »Att tala med unga om psykisk ohälsa«. Där är budskapet att alla samtal räknas, och vi vuxna ska våga fråga och lyssna på unga i vår närhet – det är angeläget och ofta livsviktigt.

Roberto Mezzina berättar om det positiva risktagande som de vågade sig på i italienska Trieste från 1970-talet och framåt. Bildextra kommer också från Italien och min resa till Trieste och Gorizia i vintras. Mezzina ser möjligheter med FN:s konvention för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, CRPD. Det är bara att instämma, och kräva att Sverige börjar lyssna på FN. Det är dags att göra konventionen till en del av svenska lagstiftning.

/ Anna Morin, chefredaktör

Vad vill du läsa om i Revansch? Skriv till mig: revansch@rsmh.se

FOTO: EMMA EDLING

HEJ MEDARBETARE – CÉLINE HENRIKSSON!

Medverkan: Har gjort praktik på Revansch under våren och skrivit flera artiklar till detta nummer.

Sysselsättning: Studerar journalistik på Ljungskile folkhögskola.

Hobby: Att känna vinden i håret! Och historia, funktionsrätt och musik.

Erfarenhet av psykisk ohälsa: Lång och omfattande, både för egen och närståendes del.

Det bästa med Revansch: Relevansen och variationen på innehållet, de fina porträtten, den tillgängliga layouten och redaktören som är alldeles underbar. Det har varit en ynnest att få ta del av redaktionens kunskap.

FOTO: KARIN BOO

JUST NU:

Vårens FN-rekommendationer som visar hur Sverige kan följa konventionen för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Skärpning Sverige! Se till att följa FN:s omfattande rekommendationer.

JORDSKRED – NY KORTFILM OM UTSATTHET

Skådespelarna Edvin Ryding från »Young Royals« och Anton Forsdik är aktuella med kortfilmen »Jordskred«. Där spelar de ungdomar som möts som mobbare och offer i intensiva scener. »Ett litet sår har ingen dött av« och »Man ska inte rå om sig för mycket« upprepar Isak för sig själv i filmen.

FOTO: PRESSBILD

Boken om mig själv

RSMH och äldreprojektet Visam lanserar »Boken om mig själv – Konsten att förstå sig själv«. Den är till för studiecirkel och är lätt att använda på egen hand. Nyfikna

är välkomna på träffar med mer information, och att höra av sig till projektledare Anna Glistrup: anna.glistrup@rsmh.se

»Om man vill må bra psykiskt så måste alla kort fram på bordet! Det är tyvärr en risk att söka hjälp. Ja, droger är olagligt. Men ska den beroende då straffas för sin sjukdom?«

YLVA KRISTINA LARSSON I ETT INLÄGG OM SAMSJUKLIGHET PÅ RSMH-BLOGGEN.

900-8632

... är det bankgironummer som går till RSMH och är till för den som vill skänka en gåva. Även via swishnumret 123 900 86 32 kan gåvor skänkas. I år beviljades föreningen ett 90-konto kontrollerat av Svensk Insamlingskontroll. Förbundet förstärker därmed sitt arbete med insamling för att finansiera verksamheten.

INNEHÅLL I DETTA NUMMER:

Redaktören har ordet	2
Kort & gott	3
Nyheter	4
Porträttet	8
Intervju: Selene Cortes	12
Bildextra: Trieste	14
Intervju: Roberto Mezzina	16

FOTO: ANNA MORIN

Historiska hörnan	22
Kultur	24
Föreningsliv	28
Från förbundet	29
Debatt	30
Korsord	31
Kommande kvartal	32

SVERIGE FÅR BAKLÄXA I FN

I mars förhördes Sverige av FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Sverige fick ta emot skarpa frågor men också skarp kritik, bland annat för inskränkningar i rätten till frihet. Utvecklingen med ökande institutionalisering och fattigdom hos personer med funktionsnedsättning ses som allvarig enligt FN.

Medlemsländerna i FN ansvarar för att se till att deras medborgare får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Till det uppdraget hör också att regelbundet rapportera till, och förhöras av, FN. I början av mars var det Sveriges tur att frågas ut om hur landet lever upp till Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, också kallad funktionsrättskonventionen eller CRPD.

Förhöret med Sverige ägde rum i FN:s högkvarter i Genève och det genomfördes av unionens övervakningskommitté för CRPD bestående av 18 experter från olika delar av världen, de flesta med erfarenhet av egen funktionsnedsättning.

KRITIK MOT ÖKAD FATTIGDOM

Sverige har länge betraktats som ett föregångsland gällande mänskliga rät-

tigheter. Idag sker dock en tillbakagång inom många områden, en utveckling som övervakningskommittén ser som mycket allvarig. Man pekar bland annat på ökad fattigdom hos personer med funktionsnedsättning, ökande institutionalisering och sjunkande antal personer som beviljas personlig assistans.

Vidare ifrågasattes varför stora delar av den svenska lagstiftningen fortfarande går strikt emot det som står funktionsrättskonventionen – fast det gått 15 år sedan konventionen ratificerades. Ett av många exempel som lyftes var det undantag i skollagen som ger skolor tillåtelse att neka barn plats med hänvisning till organisatoriska och ekonomiska svårigheter.

Årets förhör var det första sedan 2014. På plats fanns också civilsamhället och företrädare för Funktionsrätt Sverige och dess medlemsorganisationer. Förväntningarna på den resursstarka skandinaviska staten var uttalat höga från FN.

SVENSKA DELEGATIONEN SVARSLÖS I FLERA FALL

Trots att Sverige hade skickat fler än 20 personer från drygt tio myndigheter och departement, så var det sex svettiga timmar för regeringsföreträdarna. Många gånger hade regeringens delegation svårt

PÅ PLATS FÖR CIVILSAMHÄLLET OCH REVANSCH

Årets förhör pågick den 11–12 mars och var det första på tio år. En som följde med Funktionsrätts delegation var journaliststudenten Céline Henriksson. Hon åkte som representant för hjärnskadeförbundet Hjärnkraft, och blev också intervjuad av SVT Nyheter Väst. Väl hemma blev hon in som praktikant på Revansch och har skrivit tidningens artiklar om FN-förhören i rollen som reporter.

att förstå och besvara frågorna från kommittén. Detta tolkade flera av åhörarna som ett bevis på att man behöver implementera funktionsrättskonventionen på alla nivåer av statlig utövning.

– Att man inte kunde svara ordentligt på många frågor beror ju på att man inte använder konventionen i det dagliga arbetet. Hade man gjort det, så hade det varit lättare att svara på frågorna, säger Ida Hansson, representant för Nätverket unga för tillgänglighet, Nuft, under Funktionsrätts webinarium som direktsändes från Genève.

FN OM ECT: »HELT EMOT VAD KONVENTIONEN SÄGER«

Rätten till frihet var ett annat centralt tema. FN-kommittén ställde flera frågor rörande tvångsvård och användningen av tvångsåtgärder, i synnerhet elbehandling, ECT. Frågorna bemötte Sveriges delegation med att all sådan behandling ska ske med patientens samtycke.

– Delegationens försvar av ECT tolkas av oss i kommittén som att det anses acceptabelt samt att det inte finns någon plan på förbud i framtiden. Detta är helt emot vad konventionen säger, sa Mohammed Al Zazeh, expert i FN:s övervakningskommitté.

FN har efter sin granskning kommit med rekommendationer till Sverige.

CÉLINE HENRIKSSON

RSMH: »Rekommendationer med kvalitet«

Civilsamhällets organisationer inom psykisk hälsa och mänskliga rättigheter ser fördelar med de skarpa FN-rekommendationer som kom i våras. FN vill bland annat se minskat användande av tvång i svensk psykiatri och omsorg.

FN har kommit med rekommendationer på hur Sverige bör agera för att leva upp till funktionsrättskonventionen. Jenny Wetterling, intressepolitisk talesperson på RSMH, välkomnar rekommendationerna och tycker att det är viktigt att Sverige granskas:

– Att Sverige granskas tycker jag är fantastiskt och FN verkar ha gjort det med kvalitet. Det är nödvändigt att vården granskas och att det görs från olika håll.

NEGATIV UTVECKLING

Kritiken som FN riktar mot Sverige är skarp och rekommendationerna omfattande. De berör samtliga samhällsområden och är fler i antal än efter granskningen 2014, vilket samspejar med den negativa utvecklingen som skett sedan dess.

– Det senaste vi sett är att tvångsåtgärder för barn och unga inom barnpsykiatri har ökat med 300 procent och det är sådant som får mig att fundera över vad det är som egentligen händer, säger Jenny Wetterling.

För henne och RSMH är rekommendationerna ett kraftfullt verktyg. Hon säger att de kompletterar medlemmarnas erfarenheter i arbetet för att personer med psykisk ohälsa ska få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. RSMH förbereder sig för att uppvakta regeringen om vilka rekommendationer de ser skulle göra mest nytta. Nu har förbundet FN i ryggen.

– Vi ska sätta oss ner och författa något kring vilka rekommendationer vi ser som mest slagkraftiga, säger Jenny Wetterling.

»ALLVARLIGA PROBLEM MED RÄTTIGHETER«

Civil rights defenders har också följt FN-kommitténs arbete, och bland annat betonat tillgång till rättvisa och varför Sverige har institutionsvård baserad på människors funktionsnedsättning.

– Vi ser att Sverige har allvariga problem gällande rättigheter för personer med funktionsnedsättning, inte minst när det handlar om frågor som rör medborgerliga och politiska rättigheter så som rätten till liv, rätten till frihet från tortyr, våld och tvång. Det är ju grundläggande rättigheter och det är väldigt allvarligt att Sverige får kritik på de områdena och att det finns brister där, säger John Stauffer, chefsjurist på Civil rights defenders.

Han menar att rekommendationerna från FN är bra, och att de också belyser

FOTO: DAVID LAGERLÖF

John Stauffer.

bristen på kunskap hos aktörer i Sverige som har ansvar för frågorna. Där uttrycker FN en oro.

– Man är orolig för att det brister i implementeringen av konventionen, både i lagstiftning och praktisk tillämpning. Att det behövs mer kunskap är en väldigt viktig rekommendation, säger John Stauffer och fortsätter:

– Generellt sett tänker jag att Sverige har mycket att göra nu.

Civil rights defenders vill se en stärkt diskrimineringslag som omfattar alla myndigheters arbete, även polis och rättsväsende. John Stauffer välkomnar att FN-rekommendationerna är inne på samma linje. Han beskriver att det krävs systemförändringar om Sverige ska följa rekommendationerna från FN, och att det då krävs resurser till funktionsrättsorganisationerna för att de ska kunna bidra i arbetet.

INGET OFFICIELLT UTTALANDE ÄNNU

När Revansch går till tryck har regeringen inte gjort något officiellt uttalande om FN-rekommendationerna. Regeringen har också uppmanats att sprida dem. I ett svar från socialdepartementet om den svenska översättningen ska lanseras svarar departementet att något sådant datum ännu inte finns, men att uppdraget »troligtvis kommer hamna hos rimlig myndighet«.

CÉLINE HENRIKSSON

FAKTA: FN:S REKOMMENDATIONER TILL SVERIGE 2024

FN-kommittén för funktionsrättskonventionen CRPD rekommenderar att Sverige ska vidta ett antal åtgärder.

- Göra konventionen till en del av svensk lagstiftning.
- Ändra hur funktionshinder definieras i lagar och politik.
- Upprätta handlingsplaner som grundar sig på mänskliga rättigheter.
- Förbättra samordningen mellan regioner och kommuner i deras arbete med att genomföra konventionen.
- Förbättra möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att överklaga beslut och utkräva rättig-

heter när kommuner och regioner inte följer konventionen.

- Utveckla formerna för nära samråd med organisationer som representerar personer med funktionsnedsättning och stärka organisationernas möjligheter att medverka i genomförandet av konventionen.
- Se över diskrimineringslagen så att den ger uttryckligt skydd på flera grunder och intersektionella former av diskriminering.

Källa: Funktionsrätt Sverige

Sverige följer inte FN-konventionen.

FOTO: LEIF JØRGENSEN

FÖRSLAG PÅ BEGRÄNSAD SJUKFÖRSÄKRING

En statlig utredning föreslår en återgång till en mer begränsad sjukförsäkring. Bland annat ska de tuffare kraven återinföras för den som haft sjukpenning i 180 dagar. »Fattigdom främjar fortfarande inte hälsa«, kommenterar Jenny Wetterling, intressepolitiskt ansvarig på RSMH.

I samband med pandemin, under åren 2020–2022, mjukades flera av reglerna i sjukförsäkringen upp, till exempel när det gäller den skarpa gränsen efter ett halvårs sjukskrivning. Nu föreslår en utredning att de flesta av dessa lättnader ska tas bort.

SYRLIG KRITIK

Riksförbundet för social och mental hälsa skriver i en syrlig kommentar att »utredaren går vilse« och att man »förundras över de felslut« som presenteras. RSMH vill att människor får tid till återhämtning efter perioder av psykisk ohälsa.

– Fattigdom främjar fortfarande inte hälsa. Utan fungerande vård, stöd och samordnad rehabilitering ges sällan en utvecklad arbetsförmåga, säger Jenny Wetterling, RSMH:s intressepolitiska talesperson, och fortsätter:

– Sjukskrivningar i sig är inte dyrt och nedbrytande. Det som är nedbrytande är

FOTO: ANNA MORIN

ett system som tvingar sjuka människor att slåss mot en myndighet som borde vilja deras bästa.

FÖRSLAG PÅ STUPSTOCK

Utredaren Per Johansson är professor i statistik. Han anser också att en bortre gräns, den så kallade stupstocken, ska återinföras. Enligt utredaren kan det ändå finnas särskilda skäl till längre sjukskrivning om det finns medicinska orsaker. Exakt hur gruppen med psykisk

ohälsa kommer att omfattas av detta, är han inte helt säker på.

– Jag är inte medicinare, så jag kan inte avgöra detta. För enskilda individer kanske det blir sämre, men för det stora flertalet blir det bättre, säger Per Johansson till TT.

Ansvarig minister, socialförsäkringsminister Anna Tenje (M), vill inte uttala sig i detalj om förslagen innan remissinstanserna har gett sina synpunkter.

ANNA MORIN

Ny nationell stödlinje för psykisk hälsa

I år öppnas en dygnet-runt-öppen nationell stödlinje för psykisk hälsa och suicidprevention, meddelar regeringen. Den första varianten startade för över 20 år sedan på initiativ av personer med egen erfarenhet av psykisk ohälsa och deras brukarorganisationer.

Regeringen inrättar en nationell stödlinje inom området psykisk hälsa och suicidprevention. Stödlinjen ska vara öppen dygnet runt och tjänsten ska utgöras av

telefon- och webbaserade stödinsatser utan kostnad för användaren.

RSMH välkomnar regeringens besked, liksom paraplyorganisationerna NSPH och Funktionsrätt Sverige.

– RSMH var med och initierade hjälplinjen 2001 som ett projekt tillsammans med ett antal andra brukarorganisationer. Vi ser det som en ytterst viktig markör att staten nu tar ett övergripande ansvar, säger Selene Cortes, kanslichef på riksförbundet RSMH, i en kommentar.

Regeringen ger Folkhälsomyndigheten 22 miljoner kronor för att via en utvald aktör inrätta den nationella stödlinjen, med syfte att erbjuda ett professionellt och anonymt samtalsstöd till personer med psykisk ohälsa och suicidalitet samt till anhöriga och närstående.

Enligt socialminister Jakob Forssmed är ambitionen är att hjälplinjen ska öppna redan i höst. Den ska nå ut brett och fungera som ett komplement till regionernas hälso- och sjukvård.

Vårbudget med få satsningar på psykisk hälsa

Regeringen har presenterat sin vårbudget. Nationell samverkan för psykisk hälsa, NSPH, kommenterar att organisationen förväntat sig fler insatser på psykisk hälsa-området och arbetet med brukarinflytande. Tillskjutna medel till vård och skola välkomnas.

Karin Schulz blir suidsamordnare

Regeringen tillsätter Karin Schulz som nationell samordnare mot självmord. Hon ska samarbeta med regeringen samt berörda myndigheter. Uppdraget omfattar tre delar, varav en är att engagera och mobilisera aktörer på olika samhällsnivåer. Övriga uppgifter är att sprida kunskap och framgångsfaktorer samt att informera om statens pågående insatser inom området.

I samband med tillsättningen skrev statsminister Ulf Kristersson (M) på Instagram: »Tre gånger har jag på nära håll mött unga människor som har betalat det yttersta priset av psykisk ohälsa och tagit sitt eget liv.«.

Uppdraget ska delredovisas senast den 31 mars 2025.

FOTO: SKARVDUM/REGERINGSKANSLETS PRESSTRÄFF

Karin Schulz.

Kritik mot att avveckla Allmänna Arvsfonden

Riksrevisionen har föreslagit att Allmänna arvsfonden ska avvecklas. Ineffektiv hantering och risk att pengarna hamnar i kriminell verksamhet är några av argumenten.

»Det är som att lägga ned hela simhallen för att det funnits legionella«, säger RSMH:s kanslichef Selene Cortes. Kammarkollegiet och Funktionsrätt Sverige invänder också mot rapporten.

Kartläggning av äldres psykiska hälsa

Folkhälsomyndigheten ska göra en kartläggning av äldres psykiska hälsa och ohälsa med fokus på äldre personers livssituation. Den ska vara klart den 1 september 2025. Vid genomförandet av uppdraget ska myndigheten ta hänsyn till äldres egna erfarenheter, och äldre personer ska själva få komma till tals och beskriva sin livssituation.

Klas Bergling blir hedersdoktor

Artisten Avicii's pappa Klas Bergling blir hedersdoktor vid Mälardalens universitet. Man har valt att utnämna honom för hans arbete med psykisk ohälsa bland unga, rapporterar Sveriges Radio P4 Västmanland.

Tim Bergling Foundation grundades 2019 av Klas Bergling med målet att förebygga och minska psykisk ohälsa och självmord bland barn och unga. Universitetet skriver att Klas Berglings insatser tydligt kopplar till skolans vilja att bidra genom forskning inom området »Hållbar uppväxt – ungas lärande och mående«.

Elin Wernquist.

FOTO: BARNRÄTTSBYRÅN

Barnrättsbyrån: Våld mot barn på Sis fortsätter öka

Personalens våld mot barn på Sis-hem ökade under 2023 till den högsta nivån någonsin. De senaste två åren har fysiska ingripanden ökat med 44 procent, och det är främst unga flickor som utsätts. Det visar en ny granskning från Barnrättsbyrån. »Det är djupt oroande att personalens våld mot barn på Sis fortsätter att öka, trots 140 miljoner i extra anslag från staten under 2023. Det är en utveckling som inte kan accepteras i en rättsstat«, säger Elin Wernquist, generalsekreterare på Barnrättsbyrån, i ett pressmeddelande.

Klagomålen till Inspektionen för vård och omsorg, Ivo, har också ökat under 2023, och handlar om både fysiskt våld och sexuella övergrepp från personal. Barnrättsbyråns generalsekreterare menar att regeringen måste presentera en krisplan för Sis i väntan på utredningen som ser över den statliga barn- och ungdomsvården.

Miljoner till ideella föreningar för att bryta ofrivillig ensamhet

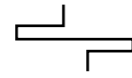
RSMH är en av tre ideella aktörer som får det högsta statsbidraget, 3,3 miljoner kronor, för insatser mot ofrivillig ensamhet 2024. Fler hundra föreningar får stöd till aktiviteter och mötesplatser. Totalt delas 98 miljoner ut.

Mer journalistik om psykisk och social hälsa ur ett samhällsperspektiv hittar du på www.tidningenrevansch.se Revansch följer nyhetsflödet och en del nyheter kan du först läsa i webbtidningen och sedan i papperstidningen.

Följ oss också i sociala medier:
Facebook/Instagram: [tidningenrevansch.se](https://www.facebook.com/tidningenrevansch.se)
X: @RevanschNews
TikTok: @tidningenrevansch

ARTISTEN KAJSA GRYTT:

»Jag kan inte nog förespråka terapi«

Artisten Kajsa Grytt drabbades som ung av anorexi. Känslan av otillräcklighet fanns där trots stora framgångar med bandet Tant Strul. Hon fick hjälp av terapi och kunde efter en lång process skifta tankemönster och leva ett friskt liv. Nu är hon själv samtalsterapeut till yrket och fortsätter samtidigt sin kreativa bana som musiker och författare.

TEXT: ANNA MORIN • FOTO: NICKLAS THEGERSTRÖM

Musiken har funnits med sedan barnsben. I »Boken om mig själv« skriver Kajsa Grytt om hur hon smyger upp på helgerna tillsammans med lillebror och botaniserar bland LP-skivorna i vardagsrummet.

I unga år bestod familjen av mamma, textilkonstnären Ulla Grytt, pappa Hans som var arkitekt och bror Per som idag är skådespelare. På frågan om vad hon fick med sig av föräldrarna svarar hon att mamma gav henne en hängivenhet och envishet som konstnär.

– Att det inte alltid är beroende av uppskattning, utan att det är ett val man gör. Och farsan sa tidigt, när det inte funkade och jag var helt knäckt, att »du kan skriva låtar, du kan göra musik – då är du skyldig

att göra det«. Jag ville ju det, men det var en sådan befrielse. Han lyfte mig när han sa det. Det var härligt, säger Kajsa Grytt och fortsätter:

– Sedan fick jag väl med mig en massa jobbiga saker som man kan använda materialmässigt.

INTRESSE FÖR PSYKET

Under uppväxten skiljer sig föräldrarna. Mamma träffar en man som blir viktig för Kajsa. Han jobbade på Barnbyn Skå, ett hem för vård och boende för psykosocialt utsatta familjer på Ekerö.

– Jag har alltid varit intresserad av sårbarhet och det svåra i att vara människa. Och hans berättelser och hans sätt att se på ungdomar, och vad man får med sig, gjorde mig än mer nyfiken på det. Han lyssnade

och var intresserad. Det är väldigt få vuxna som är det, även nu, tänker jag.

Redan i tonåren gick hon med i band, först en kortare tid med punkbandet Kasern 9, och sedan flera år med Tant Strul. Kajsa Grytt var en del av den rörelse som tog över efter proggen och proggmusiken. Utöver Tant Strul så var det band som KSMB, Ebba Grön, Mögel och Grisen skriker.

EN DEL AV PUNKEN

Punkarna genomförde en känd ockupation av Oasen i Stockholmsförorten Högdalen för att få en egen scen. Låtarna och artisterna var tongivande för tiden och lever kvar som en del av den svenska musikhistorien. Sådär i efterhand kan man få intrycket att det var en tid när alla spelade och lyssnade på punk. ►

– Vi blev viktiga för tiden och utvecklingen, men jag tror inte det var så många som var med, och definitivt inte alla, säger Kajsa Grytt.

Punken spreds via musikföreningar som arrangerade spelningar, bland annat på fritidsgårdar och andra ungdomshus, runt om i Sverige.

– Sam-ligan som bokade ut oss i hela landet var skapad av alla proggband som funnits. Det tänkte inte vi på då. Och det fanns stöd ifrån staten som gjorde att musikföreningarna kunde starta – och sedan togs de ju över av punk-ungarna.

Strävan efter självständighet var något som punken delade med proggen. Det gjorde att det fanns icke-kommersiella musikbolag som intresserade sig för den nya musiken.

– De ville väl också sälja, men när de tyckte att musiken var bra så försökte de inte forma den till något annat, säger Kajsa Grytt.

INTRESSE FÖR PSYKET

I 25-årsåldern fick Kajsa anorexi. Hon slutade äta och gick ner mycket i vikt. Nu kan hon se att det fanns många orsaker till det. Kajsa beskriver att hon bar med sig känslan av att vara invaderad av sin mamma.

– Jag hade med mig en smärta från när jag var liten, och sedan kom många separationer. Det var en massa saker som hände som jag inte hade kontroll över, relationer och mitt känsloliv, säger Kajsa Grytt.

Maten blev något att hålla på med, att styra över sitt ätande när livet var kaos. Att ha kontroll över vad som passerade in genom munnen.

Med anorexin följde mängder av negativa tankar om sin och andras kroppar. Hårda, dömande och orimliga mot den egna kroppen. Samtidigt kom det framför allt beröm från omgivningen.

»Vi pratade om min historia, om min ilska och när jag var liten. Nu säger man att anorexi inte går att läka med terapi, men det gjorde ju det med mig.«

– Jag var bekräftad utifrån, spelade och var söt och snygg, men hade ändå ångest inuti och kände mig ... inte tillräcklig.

Med tiden förstod Kajsa att hon inte mådde bra, att hon befann sig i en egen sjukdomsbubbla. Intresset för terapi gjorde att hon sökte hjälp i tid.

– Då sökte jag terapi och fick det. Vi pratade om min historia, om min ilska och när jag var liten. Nu säger man att anorexi inte går att läka med terapi, men det gjorde ju det med mig.

INTRESSE FÖR PSYKET

Ytterligare en pusselbit kom med att hon började röra på sig och känna att hon både behövde och vågade äta igen. Kajsa Grytt berättar att hon påbörjade ett arbete med sig själv och testade fridans och rörelseterapi. Började gilla sin kropp och vad den kan användas till, som klättring och att åka slalom.

Men det var jobbet inifrån som var det avgörande.

– Det tog år och var en ganska lång process. Om man var yngre hade man kanske inte klarat det. Och om jag hade gått på något institut där man tvingats att äta – samtidigt som man är där för att man inte vill det – då hade det varit jättejobbigt. När man tvingar någon blir det en jäkla backlash, så för mig var det bra med terapi. Det är ju också svårt, men jag var inne i det och trodde på det.

Kajsa Grytt säger att hon mest varit »i huvudet« under uppväxten. Hon var inte i kontakt med sin kropp och var inte med på gympan, vågade inte ta i och springa fort.

Idag är att röra på sig en del av hennes vardag.

– Men jag övertränar inte. Lite styrketräning, powerwalk, yoga hemma eller en timmes promenad.

FAKTA: KAJSA GRYTT

Född: 1961.

Gör: Artist, låtskrivare, författare och samtals-terapeut.

Bor: Stockholm.

Aktuell med: Skriver en ny roman, medverkade under våren i podden Totalnormal som spelas in live på Fontänhuset i Stockholm.

Musik i urval: Albumen Kajsa Grytt (1990), Revolution (1994), Är vi på väg hem? (2003), Brott & straff (2006), Kniven i hjärtat (2018).

Böcker i urval: Boken om mig själv (2011), Nio dagar, nio nätter (2014), Du lever i mig (2018) och Performance (2020).

SKRIVER MED FÅNGAR

Efter att Tant Strul lade ner 1985 följde flera soloskivor och musikskapande. Hon spelade också med bandkompisen från Tant Strul i duon Kajsa Grytt & Malena Jönsson. Ett eget projekt var att tonsätta texter skrivna av kvinnor i fängelse. Interner på anstalterna Färingsö och Hinseberg lämnade dikter och brev och andra texter direkt till Kajsa. Resultatet blev flera låtar på albumet »Brott & straff – historier från ett kvinnofängelse«. Med finns duetten »Bara vi står ut«, skriven av Kajsa Grytt för henne och Joakim Thåström.

LÄSER TILL SAMTALSTERAPEUT

Genom åren har Kajsa Grytt också jobbat med omsorg och behandling, bland annat på behandlingshemmet Västberga under flera år. Samtidigt plockade hon upp sitt livslånga intresse och läste till samtals-terapeut på Kognitiva Relationella Institutet i Stockholm.

– Jag kan inte nog förespråka terapi. Det beror på hur svårt man haft det, men mycket handlar om att man inte vill se verkligheten, säger Kajsa Grytt.

Nu arbetar hon på Magelungen, ett öppet hvb-hem för unga. Det är ett ställe vars utgångspunkt hon gillar, och där det utöver vardaglig verksamhet finns terapi och behandling. Kajsa Grytt har erfarenhet av att omfattande regelverk bara leder till konflikter om själva reglerna, vilket sällan är utvecklande. Som att vägra barn mat om de vill äta efter middagstid.

– Jag ska säga nej fast hela kylen är full med köttfärslimpa! Det skulle man ju inte göra till sitt eget barn, eller någon kanske gör det, men det är ju knäppt.

»BOKEN OM MIG SJÄLV«

År 2011 kom »Boken om mig själv« som skrevs på förfrågan från ett förlag. Det blev en spännande självbiografi som sträcker sig från barndomen och upp i

åldrarna, minnesbilderna varvas med nedslag i nutid och reflektioner över vad som hände, hennes egna och omgivningens reaktioner. Som läsare får vi följa med den unga Kajsa Grytt och uppleva miljöer som en spelning på Oasen i Högdalen, MNW:s inspelningsstudio i Vaxholm och Roskildefestivalen 1985 då Tant Strul höll sin avskedskonsert.

– Jag upptäckte att jag tycker det är så kul att skriva! Jag hade haft en längtan att göra det.

Tidigare hade hon skrivit fem pjäser, poesi-boken »Uppgång« och barnboken »Vägen till Saga«. Nu fick hon spalta upp vad som hänt när i livet, och minnas tillbaka.

– Jag hade gått så mycket i terapi och jag visste vad saker hade betytt för mig, säger Kajsa Grytt och fortsätter:

– Jag hade bearbetat det, vilket gjorde att jag kunde titta på det och skriva om det. Om man inte har gjort det tror jag att det kan bli jättegeggigt.

»Jag hade bearbetat det, vilket gjorde att jag kunde titta på det och skriva om det.«

Hon säger att hon tror att det är lätt hänt att föräldrar och barn blir kvar i samma tjafs och roller hela livet. Att barnet förväntar sig att få det den aldrig fick som liten. Att föräldern både har dåligt samvete och samtidigt anklagar sitt vuxna barn för att inte uppnå det föräldern hade önskat. Men det går att komma vidare.

– Om man kan hitta en sådan där strikt relation där man låter varandra vara som man är. Farsan kan berätta för mig vad jag ska ha för skivomslag, eller tycka att jag ska spela Evert Taube-låtar, och för 20 år sedan blev jag förbannad. Men nu kan jag skratta åt det, »okej gubben, du tror att du vet bäst«.

EN NY ROMAN

Sedan »Boken om mig själv« har det blivit flera böcker. Tre romaner, och en fjärde är på väg. Det är en riktig tegelsten och kommer att landa på runt 500 sidor. Huvudpersonen är en kvinna som har lämnat staden där hennes vuxna son är kvar. Hon bor i öknen för att komma undan den inbördeskrigsliknande situation som råder i landet, samtidigt som staten riktar aggressionen utåt och rustar för konflikter med andra länder. Det finns paralleller till dagsläget, i Sverige och globalt.

– Det händer en massa, säger Kajsa Grytt och ögonen glittrar.

Hon jobbade på hvb-hemmet igår och före intervjun med Revansch gick hon upp tidigt och satte sig och skrev. Fortsätter skriva, fortsätter skapa. ■

RSMH:S KANSLICHEF SELENE CORTES:

»Alla kan lyssna på unga som mår dåligt«

Många unga upplever att vuxen- världen sviker när de behöver hjälp med det som är svårt och gört ont. Vi måste ta ett gemensamt ansvar som medmänniskor, menar Selene Cortes, som skrivit boken »Att prata med unga om psykisk ohälsa«. Hon betonar också att det finns många berättelser om en människa, och att ingen borde reduceras till att bara vara sin sjukdom eller ohälsa.

»Jag kommer bara göra det värre ... jag kan ingenting om olika diagnoser ... vad ska jag ens säga?« Många vuxna tvekar inför att prata med en tonåring som mår dåligt. Många tycker att det är för svårt, och hoppas på att det finns någon annan. Alldeles för många, enligt Selene Cortes.

– Jag vet att många tycker att det är svårt, men att inte våga prata är ett svek från vuxenvärldens sida. Unga upplever ofta att vuxna duckar och det är ett jätteproblem.

Det sägs att det krävs en by för att uppföstra ett barn. Det är den byn som måste finnas där för att stötta unga med psykisk ohälsa, skriver Selene Cortes i boken »Att prata med unga om psykisk ohälsa«.

– Vi behöver ta ett gemensamt ansvar och möta de unga i det medmänskliga samtalet, säger hon och lägger till att det samtidigt är viktigt att förstå att ansvaret ser olika ut för olika aktörer i samhället.

– Det är skillnad på ansvaret på strukturnivå och individnivå. Men båda behövs. Och vi är alla medmänniskor.

TROR PÅ MEDMÄNNISKANS FÖRMÅGA

Selene Cortes är författare, föreläsare och sedan ett drygt år tillbaka chef på RSMH. På sitt tidigare jobb på organisationen Mind var Cortes med om att starta självmordslinjen, som bygger på det medmänskliga samtalet mellan volontärer och människor som befinner sig i i djup kris. Det är en erfarenhet som har stärkt

Selene Cortes vill uppmana fler vuxna att våga fråga unga hur de har det.

hennes övertygelse om medmänniskans förmåga och betydelse.

– Som lärare står man till exempel ofta sina elever närmare än de som jobbar på elevhälsan och då är det viktigt att man börjar med att lyssna.

I slutändan kan det vara nödvändigt att hänvisa till vården, konstaterar Selene Cortes, men skickar man vidare för fort risker att den unga inte känner sig viktig och hörd och att motivationen att öppna sig för någon annan försvinner.

– Den person som den unga vänder sig till först har en otrolig möjlighet att stärka individen genom att lyssna och bekräfta, men också att motivera till att

söka vård om det behövs, säger Selene Cortes och fortsätter:

– Det är alltså oerhört viktigt att ta vara på tillfället när någon börjar prata om hur hen mår.

»ALLT SOM ÄR SVÅRT KAN INTE PLOCKAS BORT«

Larmen om ökad psykisk ohälsa bland unga har duggat tätt de senaste åren. Allt fler söker sig till vården för att få hjälp. Selene Cortes är noga med att hon inte vill förminska rapporterna om psykisk ohälsa, men poängterar att de i hög grad bygger på självskattningar och att de psykiatriska tillstånd som innebär diagnoser

du orkade?» och kommer fram till att det är avgörande att bli sedd av en vuxen.

– En tjej berättar om hur mycket det betyder att kuratorn som jobbade på hennes skola för många år sedan fortfarande hör av sig och kollar läget. De hörs tre gånger per termin och det räcker för att hon ska orka gå vidare. Insatsen behöver inte vara större än så.

I brist på vuxna som frågar och lyssnar söker unga svar på nätet, i hopp om att förstå varför de mår dåligt.

– De gör olika tester om diagnoser och det kan vara förödande. Allt är inte patologiskt och de här testerna saknar ofta verklighetsförankring, säger Selene Cortes.

VARJE SAMTAL RÄKNAS

Alla kan vara medmänniskor och ta samtalen med de unga. Det är ett centralt budskap i Selene Cortes bok. Samtidigt kan det vara hjälpsamt med vägledning.

– Huvuduppgiften är att lyssna och att hjälpa till att sätta ord på det svåra. Det är inte en dialog. Och man måste förstå sin roll. Många går vilse i det och tänker att de har ett ansvar att få den andra att må bättre. Men du är inte terapeut och erbjuder inte behandling.

Samtalen blir inte alltid perfekta, men få saker kan göra det värre, menar Selene Cortes. Den som har en god intention kan vara trygg i förvisningen om att risken att göra skada är minimal. Och att alternativet, att inte försöka, är långt mer riskabelt.

– Blir det fel får man ta ansvar för det, backa och be om ursäkt. Det handlar om att pröva sig fram och att den som är vuxen ska äga samtalet.

Empati är en nyckel, men utan att lägga över sina känslor på den andra. Det är en balansgång mellan att varken förminska eller förstora problem.

– Om man reagerar i stark affekt måste den unga ta hand om det känslomässigt och hen har redan nog med sitt, säger Selene Cortes.

VIKTIGT MED MÅNGA KLOKA VUXNA

Som förälder kan det vara särskilt svårt att kontrollera de känslomässiga reaktionerna. Därför är det viktigt med andra kloka vuxna; släktingar, skolpersonal, tränare, kompisars föräldrar.

– Tonåringar ska frigöra sig från sina föräldrar. Det är helt normalt att de inte vill prata med sina föräldrar om allt. Man får komma ihåg det och vara snäll mot sig själv som förälder, säger Selene Cortes.

»Att prata med unga om psykisk ohälsa« är hennes andra bok. Hon har tidigare skrivit om utmattning efter att hon själv drabbades.

– Jag tror att den erfarenheten av psykisk ohälsa har hjälpt mig att hitta rätt ton, att jag inte har ett perspektiv som kommer ovanifrån. Då finns det bättre förutsättningar för ett jämlikt möte.

Hon strävar efter saklighet, att det svåra ska bli konkret materia. Det psykiska är lika verkligt som diabetes, ett sår eller ett benbrott. Dit vill hon komma.

– Men jag vill också ta fasta på hur komplexa vi är. Det är lite av min mission att den drabbade inte enbart ska reduceras till berättelsen om sin sjukdom. Att bara fokusera på den psykiska ohälsan ger inte bara en skev bild, det förstärker stigmat. Det finns så många berättelser om en människa, säger Selene Cortes.

ANNA DAHLQVIST

»Den person som den unga vänder sig till först har en otrolig möjlighet att stärka individen genom att lyssna och bekräfta.«

Pino är en eldsjäl och ledare på syateljén Lister. Namnet är ett anagram för »terlis«, en benämning på overaller på institutioner som mentalsjukhus. Ett sätt att ändra, »sy om«, och skapa något eget.

På Gorizias gamla mentalsjukhusområde finns numera Franco Basaglia-parken.

En restaurang inom det sociala kooperativet.

Barbara Businelli är socialarbetare på CSM Gorizia.

Material om Franco Rotelli.

Trieste idag

I Trieste och regionen Friuli Venezia Giulia i norra Italien utvecklades den så kallade Triestemodellen. Idag finns en blomstrande verksamhet i de sociala kooperativen med personer som har eller haft psykiska och sociala problem. Där jobbar många människor inom olika näringar och projekt.

TEXT & FOTO: ANNA MORIN

Mottagningar finns kvar men har förändrats, och ett centrum för globala utbyten har lokaler på det för detta mentalsjukhusets område. I Gorizia finns

ett dygnet-runt-öppet lokalt center för psykisk hälsa. Revanschs redaktör fick ett journaliststipendium och besökte städerna Trieste och Gorizia i början av 2024. Här publiceras fotografier från resan.

Engagerade i anhörigföreningen AFASOP: Marisa Semeraro, Roberto Pillin och Tiziana Tomasoni. De ordnar bland annat samtalsträffar och besöker regelbundet verksamheten för att få insyn i vården.

Deltagarna i gruppen för peer support har stöd av varandra.

Engagerade i kooperativen och internationella solidaritetsprojekt i Triestemodellens anda.

Giulia Carpani arbetar i ett projekt för att utveckla socialt entreprenörskap inom kooperativen, Marina Colja och Kevin Nicolini jobbar med arkivet om Triestemodellen, Centro di documentazione.

ROBERTO MEZZINA:

»Det institutionella tänkandet finns överallt!«

I Trieste i Italien skapades ett nytt maktförhållande mellan personal och patient, och det testades idéer om gemensamma sociala lösningar mot psykiskt lidande. Revansch träffade en av personerna som varit engagerad i Triestemodellen under nära 50 års tid, Roberto Mezzina, och fick en unik inblick i de tidiga åren. För framtiden hoppas Mezzina på en avveckling av institutions-tänkandet i bred bemärkelse.

TEXT & FOTO: ANNA MORIN

Roberto Mezzinas liv är delvis sammanflätat med utvecklingen av Triestemodellen. Han kom till staden i nordöstra Italien som ung läkarstudent och återvände efter examen för att arbeta där hela sitt yrkesliv. Före pensioneringen 2019 var han i många år chef för Barcola center för psykisk hälsa, i norra delen av Trieste.

Även om Roberto Mezzina gått i pension har han ett fullmatat schema. Vi ses ett par gånger i Trieste med omnejd, och under dessa dagar förbereder han ett uppdrag han har i London. Telefonen plingar och folk ringer, när vi promenerar i den gamla sjukhusparken i staden Gorizia stannar bilar upp och människor vevar ner rutorna för att ropa »ciao!«.

Vi ses för en intervju på anrika Caffè San Marco, det är fullsatt och drar emellanåt kallt från dörren. Han skiner upp när jag frågar hur det var att komma till Trieste som ung läkare.

Roberto beskriver att det både fanns politiska och personliga skäl till att han

sökte sig till Trieste som ligger i nordöstra Italien, själv kommer han från de södra delarna.

– Jag studerade medicin och upplevde att det var ett alltför smalt fält. Det var mycket som förändrades i samhället vid den tiden och jag var också intresserad av alternativa sätt att leva.

KONTRAST MOT UNIVERSITETSMOTTAGNINGEN

Det var under sin universitetspraktik 1977 som Roberto Mezzina kom upp till Trieste med en kompis.

– Vi blev mottagen av en skum typ, senare fick jag vet att det var en patient. Han var en intellektuell person som pratade om idéhistoria och Adorno. Vi fick filter och lakan och blev visade till volontärernas sovplatser som låg på en före detta avdelning.

De besökte Barcola center för psykisk hälsa. Skillnaden mellan universitetsmottagningen där Roberto Mezzina studerat och det lokala centret för psykisk hälsa i Trieste var enorm. ▶

Roberto småpratar med vårdpersonal.

► – Det var fullt med folk runt borden och i vardagsrummet. Människor pratade oavbrutet och det var ganska kaotiskt. Någon låg och sov, någon hade en kris. Det var en tid när personer kom från de gamla institutionerna, så centret fungerade också som ett tillfälligt boende, säger han.

Inledningsvis funderade han på om det verkligen var vetenskapligt att ordna servicen på det här viset? På universitet hade de lärt sig helt andra sätt att arbeta med psykiatri. Men sammantaget tyckte Roberto Mezzina redan då att fördelarna övervägde.

– Trieste var annorlunda, här pratade man ytterst lite om psykiatri, man pratade om människors liv och behov, man pratade om ekonomiskt stöd och jobb, om sociala kooperativ, boende, relationer och kärleksliv, familjen, säger Roberto Mezzina och fortsätter:

– Det var social ingenjörskonst snarare än psykiatri och vård. Jag blev imponerad av det.

För honom var det inspirerande att upphäva traditionella hierarkier och försöka skapa jämlika relationer mellan människor. Att bejaka mångfalden gick i linje med det han ville göra.

LAG BASAGLIA

Den idag världsberömda Triestemodellen skapades på 70-talet. Att förändringen

skedde just i Trieste berodde bland annat på att två personer med nya politiska idéer blev chefer för mentalsjukhuset San Giovanni i Trieste, först Franco Basaglia och sedan Franco Rotelli. Båda bidrog också till den historiska lag som förbjöd alla mentalsjukhus i Italien, Lag 180 eller Lag Basaglia, som kom 1978.

Tanken bakom lagen var att ett stort sjukhus eller en anstalt som aktivt låste in och kontrollerade patienterna inte kunde minska psykiskt lidande, och att en ny tid krävde nya lösningar.

– När jag kom hit efter studierna var Basaglia på väg att lämna Trieste för Rom. Det var precis efter man antagit den nya lagen och han skulle börja jobba med nationella policyer, säger Roberto och fortsätter:

»Det var social ingenjörskonst snarare än psykiatri och vård. Jag blev imponerad av det.«

– Det kallas Basaglia-lagen men han var en del av en grupp som skrev den. Han var inte heller helt nöjd med alla delar, till exempel var han mycket mer kritisk mot tvångsvård än de flesta känner till.

ÖPPNA DÖRRAR DYGNET RUNT

I Trieste öppnades sju lokala center för psykisk hälsa. Idén var att välkomna den som behövde hjälp, dygnet runt. På mottagningen skulle inget likna ett sjukhus, där fanns vanliga möbler och både besökare och personal hade vanliga kläder. Det var viktigt att ytterdörren aldrig var låst.

I Trieste samarbetade man med psykiakuten som kunde avskaffa många av sina sängplatser när människor hade ett alternativ närmare hemmet. De som ändå kom till sjukhuset fick snabbt besök av personal från sitt närmaste lokala center för psykisk hälsa, och hjälp att komma dit istället. Bort från sjukhuset och till mer hemlika förhållanden.

Roberto Mezzina berättar att de testade sig fram. En gång stod de vakt runt ett hus en natt, eftersom alla dörrar var olåsta men det fanns en man som mådde mycket dåligt, och de inte ville riskera att han vandrade iväg.

– I början hade vi inga givna lösningar på någonting. Men vi ville visa att det fanns andra sätt att göra på, berättar Roberto.

SJÄLVHJÄLPSGRUPP OCH ANHÖRIGFÖRENING

Besökarna visade sig ha många olika behov. Utöver samtal och vård handlade det om behov av arbete, bostäder, lokaler, möjlighet att återskapa goda relationer med släkt och vänner. Ett sätt att bidra till lösningarna var att centret knöt kontakter med omgivningen. Man jobbade med samarbeten, organisering och studiegrupper.

– Jag arbetade mest praktiskt, även när jag blev chef så fortsatte jag vara engagerad i den dagliga verksamheten. Jag var först med att introducera självhjälpsgrupper på ett lokalt center för psykisk hälsa, säger han och fortsätter:

– Vi hade även en grupp för unga personer som fortsatte träffas på en klubb utanför centret. Det blev en intressant erfarenhet för dem, att kunna ha fria samtal och höja rösten även ute i samhället.

»Man kan behöva öva sig och få goda erfarenheter. För den som varit ensam länge kan det kännas otryggt och osäkert att ta kontakt med andra.«

Roberto Mezzina berättar att han var med vid starten av Triestes anhörigförening. Först var det tio familjer som var medlemmar, sedan växten den och finns kvar än idag. Han skrattar till och säger att den bildades under en tid när familjen sågs som roten till allt ont, hade någon ett psykiatriskt tillstånd så ansågs det alltid bero på en känslomässig kall mamma som man skulle rädda patienten ifrån. Som så ofta gick de mot strömmen i Barcola och såg istället stora möjligheter för de som ville ha, och hade möjlighet att få, familjens stöd för att få ordning på sitt mående och sin vardag.

– Efter en tid krympte vi antalet center från sju till fyra. Samtidigt skapade vi program för familjer, klienter och även personer inom rättspsykiatri och på anstalter.

SOCIALA KOOPERATIV AV OCH MED BRUKARE

Många personer med psykiatriska diagnoser som kom till centren saknade arbete, och en lösning var att starta sociala kooperativ som lever kvar än idag. Det första grundades 1972 och har därmed 50 år på nacken.

Den sociala gemenskapen i kooperativet och en egen inkomst gjorde att många kunde bygga upp sina liv med en stabilare psykisk hälsa i ett eget hem.

– Vad vi kunde erbjuda brukarna var ett vanligt liv. Vid behov besökte vi även människor hemma hos dem, säger Roberto Mezzina.

Grundsynen var att personal och patient var jämlika, det som kallas peer. Läkarna blev mer av verksamhetsledare. Centren hade vårdare och terapeuter men ingen chefsjuksköterska, och i personalen utförde man arbetet tillsammans.

Även personal och patienter gjorde saker ihop, som ett led att förändra maktförhållande mellan grupperna och öka egenmakten hos besökarna.

– Vi hade ett holistiskt synsätt. I början kunde vi till exempel städa ihop. Vi ansåg att vi var på samma nivå, det var ganska ideologiskt, men visade också på en vilja att dela saker och ting, säger Roberto Mezzina.

EN BALANSGÅNG

De lokala centren för psykisk hälsa är offentligt finansierade i Trieste. Sedan några år tillbaka har nedskärningar drabbat verksamheten. De högerorienterade politikerna är ansvariga för nedmonteringarna, men samtidigt är den politiska inriktningen inget nytt för staden. I alla tider har stadens ledning varit konservativ. Ändå har man låtit arvet efter Franco Basaglia, som var uttalad kommunist, leva vidare fram till tidigt 2020-tal.

Roberto Mezzina säger att det varit

en balansgång, att de fick gå försiktigt fram och vara pragmatiska för att kunna utveckla och behålla stödet för verksamheten. Det gjorde också stor skillnad att varje lokalt center för psykisk hälsa knöt kontakter med den närmaste omgivningen, man samtalande med oroliga grannar, och kunde visa att insatserna gav resultat. De sociala vinsterna gick att mäta, och var synliga i gatubilden.

Det har löpande kommit utvärderingar om att samhället även tjänat ekonomiskt på modellen, till exempel har antalet sjukhusnätter sjunkit när människor får hjälp på annat håll.

– Människorna fick se en verksamhet för ökad psykisk hälsa som gjorde skillnad. Även de som varit rädda för så kallat »gale folk« lugnade ner sig när de såg att människor fick hjälp och mådde bättre, säger Roberto Mezzina.

Att sätta människan och inte vården i fokus har varit en ledstjärna. I alla delar av verksamheten jobbar man utan tvångsåtgärder, till exempel förekommer inte elchocksbehandling. Världshälsoorganisationen WHO har haft samarbeten för forskning och praktik med verksamheten

Utsikt från det gamla mentalsjukhusområdet San Giovanni, Trieste.

Legendarisk muralmålning i Trieste: Frihet är terapeutisk.

i Trieste, med fokus på alternativ till institutionerna. Forskningen visar bland annat att en insats för att minska självmorden bidrog till att halvera antalet självmord, från 25 till 12 på 100 000 personer efter 20 år.

EN NY SYN PÅ HÄLSA

Roberto Mezzina berättar att de sociala kooperativen bidrog till det folkliga stödet. Ute i samhället jobbade personer från de lokala centren snart som guider, med sophantering, arkivering, städning och på kafé. På frågan om det hände något i samhället med synen på personer med allvarlig psykisk ohälsa så svarar Roberto att ja, det gjorde det.

– Det var på många sätt en kulturell förändring. Det skedde en förändring i synen på vad hälsa är. Det skedde särskilt här i Trieste, inte i hela Italien.

»Det var på många sätt en kulturell förändring. Det skedde en förändring i synen på vad hälsa är.«

I Triestemodellen ingick att genomföra förändringar inom psykiatri och samhällsstöd i samarbete med patienterna, något man kallade »ett positivt risktagande«. Systemförändringen krävde att det holistiska sättet fanns hos politik, hela personalstyrkan och samhället på en och samma gång. Att en sådan unik verksamhet kunde uppstå i Trieste hade även med tidsandan att göra, menar Roberto.

– På sätt och vis var vi lyckligt lottade, det fanns bra ledare och ett bra kollektiv med människor, en bra tradition att bygga vidare på efter Basaglia. Styrkan i gruppen är väsentlig, därifrån kommer också idén om de gemensamma sociala företagen, säger Roberto Mezzina och fortsätter:

– Idag har vi ett mer individualistiskt samhälle och varje individ ser sin karriär som viktig.

TRIESTEMODELLEN UNDER ATTACK PÅ 2020-TALET

Men trots goda resultat, internationellt beröm och ekonomisk effektivitet, sett till kostnad per patient, så är den politiska ledningen i regionen inte längre positiva till Triestemodellen. År 2021 syntes rubriker globalt om att den prisade, offentligt finansierade verksamheten i Trieste var under attack och nedläggningshotad. I tidskriften The Lancet Psychiatry lanserades en namnsamling för att rädda Triestemodellen, och uppropet avslutades med: »Att rädda Trieste är inte

bara en fråga för Italien, det är en symbol för att rädda en rimlig psykiatri förankrad i lokalsamhället, inklusive bostäder, till människor med psykisk sjukdom överallt i världen.«

År 2024 är läget inte som förr. Det gamla gardet går successivt i pension, och den nya ledningen verkar inte intresserad av dialog med sin omvärld. Dörrarna som stod öppna är enligt flera källor låsta en stor del av dygnet. Revansch skriver till hälsovårdsmyndigheten i Trieste, och direkt till Barcola center, men de vill inte ta emot journalister. Svaret från chefen i Barcola är att de inte tillåter intervjuer då det pågår en omorganisation, myndigheten som är ansvarig för samtliga fyra center hänvisar till kommunikationsavdelningen och menar att de har strikta regler på grund av sekretess. Budskapet är tydligt, man vill inte ha besök utifrån.

»SPECIALISERING ÄR INTE SVARET«

Det blir till att träffa engagerade personer som Roberto Mezzina utanför centren. När vi sitter ner för en intervju på kafét som är välbesökt och livligt vid lunchtid, berättar han att här jobbade en del personer från hälsocentret. Det fanns en tidigare ägare med en öppen attityd som sänkte tröskeln för fler att göra ett bra jobb. Roberto Mezzina minns bland annat en kvinna som brottades med att höra röster men som kunde hantera det bra i jobbet på Caffè San Marco när förståelse fanns för hennes situation.

Även om Triestemodellen delvis är omstöpt och drabbad av nedskärningar efter politiska omprioriteringar, så menar Roberto Mezzina att avvecklingen kom tidigare än på 2020-talet. Han säger att specialisering i utbildning och yrken inom psykiatri står i vägen för att jobba utifrån en helhetssyn på människan. Att den traditionella psykiatri inte läker människor på det sätt man gjorde i Trieste.

– Är jag en traditionell psykiatriker så ser jag till symtomen, jag behandlar symtomen och använder mig av medicin och gör prognoser utifrån mina insatser. Men människors psyke är något helt annat, de matchar inte mina insatser. Då säger vi kanske att den sociala omsorgen ska ta hand om resten. Människors behov korsar de här gränserna.

Samhällets vilja att sätta gränser mellan människans olika behov, som vård- och sociala behov, sätter käppar i hjulen för personal som vill ta ansvar för helheten. Filosofiskt och politiskt hindrar det människan att upptäcka de motsägelser som finns, och att ifrågasätta de styrande strukturerna. Istället utför vi bara order, vilket är motsatsen till de positiva risktaganden som man genomförde i Trieste, menar Roberto Mezzina. I resonemanget ingår att stora sjukhus och hierarkier både bevarar och i värsta fall skapar trauman hos de intagna.

– Inte ens Basaglia kunde förändra något på ett sjukhus. Systemförhållanden påverkar så mycket. Människor formas av sin omgivning, lär sig av den, vilket påverkar deras tänkande, säger Roberto Mezzina och fortsätter:

– Basaglias kritik mot psykiatri var den, att man måste se bortom värden och på hela samhället. Ju mer du bevarar fragmenteringen, desto svårare blir det för systemet att förändras och genomföra reformer. Så en ökad specialisering är inte svaret.

MEZZINA OM FRAMTIDEN

Roberto Mezzina har fortsatt att arbeta praktiskt. I London deltar han i ett projekt där man vill bygga upp mottagningar i stil med Triestemodellen. Han är en av redaktörerna för en bok som kommer ut på Oxford University Press 2024, tidpunkten är vald då Franco Basaglia skulle fyllt 100 år.

»Nu handlar mycket om lagar och policyer. Idag är det en enormt glapp mellan erkännande av rättigheter och verkligheten.«

Han säger att han ofta får frågan om hur han ser på framtiden. Då brukar Roberto svara att han ser två möjliga vägar framåt i Triestemodellens anda. Den ena är att fortsätta driva frågan om av-institutionalisering, i bred bemärkelse, och det andra att utgå från mänskliga rättigheter. I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning finns både medborgerliga och politiska rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. 181 länder i världen har antagit den.

– Allt finns på plats, nedskrivet och accepterat! Många har bidragit till fantastiska sjuk med text som ingen läser, säger Roberto Mezzina med glimten i ögat. Han fortsätter:

– Nu handlar mycket om lagar och policyer. Vi kan visa på detta och säga »okej, nu måste det hända«. Idag är det en enormt glapp mellan erkännande av rättigheter och verkligheten.

NÄR MAKTFÖRHÅLLANDENA INTE ÄNDRATS

När det gäller institutionerna, de stängda miljöer dit personer placerades snarare än vårdades så menar Roberto Mezzina att även där de stora mentalsjukhusen lagts ner kan sättet att tänka leva kvar. – När du kommer till psykakuten så har de samma dynamik och samma situation som på de gamla sjukhusen. Låsta dörrar och att svåra patienter vårdas med mekaniskt tvång och isoleringsrum. Det är helt klar inte tillåtet enligt internationella konventioner och rättigheter! Då har man inte heller ändrat på maktförhållandena.

Han menar att det finns länder som istället utövar kontrollen av före detta patienter ute i samhället, och begränsar människans rättigheter i vardagen.

– Det institutionella sättet att tänka finns överallt. Det kommer till och med i nya former.

»VI GJORDE DET!«

Sammanfattningsvis är Roberto Mezzina ändå hoppfull. På global nivå sker förbättringar stötvis, och även om det aldrig genomsyrat ett helt lands bemötande av personer med psykiska problem, så sker det framsteg. Han nämner att Polen öppnar fler och flera lokala center för psykisk hälsa enligt Triestemodellen.

Och i Trieste hände det något under flera decennier, något som ändrade synen på oss som människor och vår psykiska hälsa. Där fick de ett kvitto på att organiserade, engagerade personer kan befria samhället från gamla, skadliga psykiatriska institutioner. Att livet kan förändras för människor med allvarliga psykiska problem, när man möts av respekt och inkluderas i en vård med positivt risktagande, förankrad i lokalsamhället.

– Vi vet ju att det finns goda exempel. Att förändra systemet är svårt, men vi gjorde det! Man måste försöka, och försöka igen, avslutar Roberto Mezzina. ■

Tillsammans med kompis Renzo Bonn.

ÅRET VAR 2009:

Anna Odells konstverk skapar hätsk debatt

I en historisk konstillation från 2009 fejkar Anna Odell en psykos på Liljeholmsbron i Stockholm. Det leder till polishämtning med handfängsel, samt bältning och tvångsvård på psykakuten. Efter utställningen följde hot och åtal mot konstnären, men också starkt stöd och en debatt om maktförhållandena i psykiatrin.

Det var den 21 januari 2009 som konststuderande Anna Odell gick över Liljeholmsbron i Stockholm och spelade upp en självupplevd händelse. Hon agerade som om hon fick en psykos och blev hämtad av polis, körd till psykakuten och tvångsmedicerad. Först efteråt berättade Anna Odell att hon genomfört ett konstverk och filmat händelsen. Syfte var att synliggöra maktstrukturerna inom psykiatrin. Hon ville också ifrågasätta den offerroll hon menar att samhället pådyvlar den som någon gång i livet drabbas av psykos eller annan allvarlig psykisk ohälsa.

Filmen »Okänd, kvinna 2009-349701« hade arbetsnamnet »Att rekonstruera en psykos« och var Anna Odells elevarbete för kandidatexamen på Konstfack. I filminspelningen återskapar hon hur det såg ut när hon blev intagen nära 15 år tidigare. Konstverket visades på skolans vårutställning 2009 och på Kalmar Konstmuseum samma år.

CHEFSLÄKAREN SPÅRAR UR

Reaktionerna på konstnärens agerande blev starka, både för och emot. Det skulle också leda till åtal. I en intervju i Revansch år 2011 sa Anna Odell att hon fick med sig mycket av upplevelsen: »Som konstnär är jag tacksam att jag fått varit med och upplevt de maktstrukturer som finns inom media och också juridiken. Men det är skrämmande att det ser ut så i samhället.« (Revansch 2/2011).

»Anna Odell ville bland annat visa hur man blir offer inom psykiatrin. Men de enda offren i den här installationen är förbipasserande medmänniskor, uttryckande polis, personal på akuten, medpatienter och skattebetalarna.« Det skrev psykiatrikern David Eberhard på debattsajten Newmill som en kommentar till installationen. Till sammanhanget hör att han vid tillfället var överläkare vid den psykiatriska akutmottagningen på Sankt Görans sjukhus i Stockholm, där Anna Odell blivit intagen.

Inlägget fortsätter: »Vilket scoop! Vilken konst! Nej, om det är konst så skulle jag kalla det för hötorgskonst. Hennes installation spelar i samma liga som tavlor på gråtande barn och spelande orrar. Hon och hennes prefekt borde klippa sig och skaffa sig ett riktigt jobb. Varför inte rekommendera dem en anställning på cirkus. Pajasar brukar jobba där.«

Samma läkare uttalar sig i Dagens Medicin och säger att Anna

FOTO: ANNA ODELL, FRÅN MODERNA MUSEETS SAMLINGAR

Odells agerande är patetiskt: »Men hon är välkommen hit så ska jag själv spruta henne med Haldol så får vi se hur roligt hon tycker det är.«

ÅTAL VÄCKS

Vårutställningen på Konstfack i maj 2009 var enormt välbesökt och välbevakad. Samma månad åtalas Anna Odell. Målsägande är Norra Stockholms psykiatri och sju anställda på Sankt Görans sjukhus. Åtalspunkterna är falsklarm, oredligt förfarande och våldsamt motstånd.

Vid utställningen och på rättegången senare samma år har Anna Odell livvakter på grund av hot, och hon berättar i Revansch att hon haft överfallslarm under en tid.

RSMH UTTALAR SITT STÖD

I maj 2009 har Riksförbundet för social och mental hälsa, RSMH, sitt förbundsråd och gör ett uttalande till stöd för Anna Odell:

»När chefsöverläkare inom psykiatrin, politiker och journalister trycker ner Anna Odell och avfärdar hennes projekt om bemötandet av människor som har en psykisk funktionsnedsättning som oansvarigt och meningslöst, då förtrycker man och avfärdar samtidigt många människor med psykisk ohälsa som känner igen sig i hennes berättelse.«

FOTO: RSMH

Bara det faktum att Odell utsattes för samma behandling år 2009 som år 1995, med polistransport i handfängsel – som om hon vore kriminell – och bältesläggning på psykakuten på S:t Görans sjukhus, visar att det inte hänt mycket under de här 15 åren.

En debatt om den maktfullkomlighet som utmärker den slut-

hetens folk och alla som så tydligt tagit ställning för konstens, likaväl som journalistikens, rätt att genomföra samhällskritiska undersökningar« (Dagens Nyheter 2009-10-29).

Debatten kring »Okänd, kvinna 2009-349701« fortsatte under flera år. Anna Odell har fortsatt sin gärning som konstnär och filmregissör, nu senast med »Rekonstruktion psyket«, fotografier och film som visats på Uppsala konstmuseum våren 2024.

ANNA MORIN

ANNONS:

Hjälp en medmänniska – swisha en gåva!

Tack vare ditt bidrag kan fler få stöd och gemenskap när livet är riktigt tufft. 100 kronor räcker till kaffe för tio personer.

Swisha din gåva till nummer 123 900 86 32.

RSMH

RIKSFÖRBUNDET FÖR SOCIAL OCH MENTAL HÄLSA

MUSIKERN SOM GÅR HAND I HAND MED SINA SPÖKEN

Dennis Landén är hiphoparen från Staffanstorp som vägrar fly eller fastna. I sin studio i RSMH:s lokaler i Lund möter han tidningen Revansch för att prata om gemenskap, att vara sann mot sig själv och att använda sin smärta som en hävstång för att ta sig vidare.

Basen skakar i rören som löper över taket. In i det lilla källarrummet silas vårsol genom ett rosa lakan. På de flagnande väggarna hänger ljudabsorbenter och tidningsartiklar, på golvet ligger sladdar i en hög. Dennis Landén sätter sig på huk vid skrivbordet och byter låt, sirliga gitarrer ersätter det tunga hiphop-beatet. Den brunhåriga trettioåringen ler snett när han hör sin farbrors röst från den gamla inspelningen han håller på att mixa om. Så reser han sig upp och tar ett steg tillbaka. I högtalarna får tiden lov att stanna till.

GILLADE ATT SKRIVA FRITT

Dennis Landén är Skånepåg och kreatör. Så länge han kan minnas har ordet varit hans verktyg och han har släppt musik i nästan ett decennium. Han berättar att allting började i skolan, där uppsatsskrivningen var det enda han blev godkänd i. Allra bäst var det när han fick skriva vad han ville – så länge han har fria tyglar går allting bra. Det gäller både tanke och text, och på sin raspiga, melodiska skånska berättar han om vikten av att få vara sig själv.

»Jag har provat kuratorer, präster och psykologer men det är bara musiken som hjälper mig.«

– Jag har provat kuratorer, präster och psykologer men det är bara musiken som hjälper mig. Jag vet inte varför men det är det enda sättet jag kan formulera mig fritt. När jag pratat med psykologer säger de att jag ska tänka på det ena eller andra sättet, men med musiken vet jag att det är på mitt sätt. Och det är därför det går bra.

NÄRHET OCH DISTANS

För Dennis är musiken ett sätt att bearbeta allt han varit med om. I sina låtar gör han rum för människor han har förlorat och för relationer som spruckit, och genom musiken kan han skapa både närhet och distans.

– Det jag känner, det skriver jag av mig. Det är en form av terapi. Jag tror aldrig att man går vidare från någonting utan det kommer alltid vara kvar i en oavsett hur man vill eller hur man tänker. Man kan ju alltid försöka men jag tror det sitter i ryggmärgen, liksom omedvetet, säger Dennis Landén.

Det ligger en svag doft av rök i luften. Dennis byter låt igen, en hård historia om ett ex. Kanske för hård för att släppas, resonerar han och för handen över hakan. I hans stålgrå blick ryms både värme och sorg.

GEMENSKAP I TEGELHUSET

Dennis skriver sin musik på nätterna, när allting är stilla. På dagarna håller han till i det lilla tegelhuset i centrala Lund där RSMH har sina lokaler. Hit har han kommit sedan hans farbror, den nu framlidne Pelle, »släpade hit« honom för att ta lite bilder för två år sedan. Hade han känt till stället tidigare hade han kommit hit för längesedan.

– Jag stannade på RSMH för att de gav mig möjligheter direkt. De gav mig nycklar och ett rum att ha min studio i. Man litar på varandra och när man gör det tar man steg för steg mot att bli en bättre version av sig själv.

JOBBAR MED KAMRATSTÖD

Det som började som en social plattform och en plats att producera musik på utvecklades snart till någonting mer för den driftiga unga skåningen. Vid sidan av musicerandet jobbar han med kamratstöd här på RSMH och arrangerar event för föreningen.

– Samtidigt som jag hängde här gick jag på Arbetsförmedlingens tråkiga föreläsningar där de pratade om hur jag skulle äta och hur mycket jag skulle gå varje dag. Snark. Då ringde jag hit och frågade om ►

FOTO: REVANSCH

I musikstudio hos RSMH Lund kan Dennis Landén skapa fritt.

► jag kunde vara här istället. Så började jag arbetsträna här och nu praktiserar jag. Tacka gudarna för det.

Dennis är noga med att poängtera att det inte per automatik är fel på den hjälp som myndigheterna erbjuder, men den passar helt enkelt inte honom. På Arbetsförmedlingen händer det för lite och finns inte utlopp för kreativitet, som det gör på RSMH Lund.

– Här samlas så olika personligheter men vi är ändå samma. Alla har gått igenom någonting som någon annan gått igenom, och genom att dela erfarenheter hjälper ju inte bara den ena utan också den andra.

Så vänder Dennis Landén den ljusa kepsen bakochfram och säger med ett skämtsamt leende: »jag är klok«.

SAMMANHANG OCH SAMSKAPANDE

Han går för att hålla upp studios tunga stäldörr. Han kliver ut i rummet utanför, passerar en röd sittgrupp och pekar mot en tavla gjord av häftstift.

– Det finns en konstnärlig briljans på det här stället, säger Dennis och svänger in i den gemensamma replokalen med sina tre väggar i betong.

Här hänger äggkartonger på väggarna, mitt emot det gamla trumsetet står en cello som saknar en sträng. Dennis ställer i ordning några av gitarrerna – det är inte bara gemenskapen och de delade

»Här samlas så olika personligheter men vi är ändå samma. Alla har gått igenom någonting som någon annan gått igenom.«

erfarenheterna som för människorna samman i den gamla grindstugan mitt emot Lunds botaniska trädgård. Sedan några månader tillbaka kör Dennis, som tidigare bara producerat sin musik i datorn, live här tillsammans med några av de andra männen i huset.

– Mitt från ingenstans så var det någon som utbrast att vi kunde köra mina rap-låtar med livemusik. Det är skitkul, det är helt nytt för mig. En låt på två minuter i datorn kan nu bli upp till tio minuter när vi kör den ihop för de andra kan ju köra solo på bas eller gitarr. Tanken är att vi ska in i studion och spela in men det beror ju på hur folk mår.

KONST OCH KONSTRUKTIVITET

Att få vara som man är, må som man gör och våga färdas jämte sitt förflutna är några av nycklarna som Dennis identifierat för att nå en bättre mental hälsa. För honom handlar det, precis som hans bild av RSMH, om acceptans och att aldrig

sluta utvecklas även om det ibland tar en vändning åt fel håll.

– Man får ta det successivt, dag för dag och se vad man kan göra åt det. Jag är på en bra plats i livet idag. Det känns så skönt.

Den unge skåningen med de små rynkorna i ögonvråna berättar att han för länge sedan har bekantat sig med sitt mörker – det har funnits med honom lika länge som musiken och låtskrivandet. Den destruktivitet som präglade Dennis i unga år har han lagt på hyllan. Det finns låtar som han har plockat bort för att han inte står för innehållet längre, men samtidigt så ångrar han ingenting.

– Där har ju varit perioder när man har knarkat, man har druckit, man har tagit en bil och kört utan körkort. Man har tagit så dumma beslut. Men det är också erfarenheter som gör att man blivit den man har blivit, säger Dennis Landén.

CÉLINE HENRIKSSON

Musikproduktion i datorn.

Kreativt kaos.

FOTO: REVANSCH

NIJINSKYS TECKNINGAR

Konst av Nijinsky går att se på internet, besök till exempel New Yorks moderna museum MoMa, www.moma.org

ESSÄ:

Nijinskys linjer

– MED DANSEN I BILDEN

TEXT: SHERLOCK LINDMAN

FAKTARUTOR: REVANSCH

Bild och ande är på något sätt oskiljaktiga i Vaslav Nijinskys tecknade motivvärld. De linjer han skapar och återger med krita, kol, grafit, pastell eller olika sorters tusch och vattenfärger utgör alltid en förlängning av linjerna i hans koreografi, av linjespelet i hans dans. De följer också versraderna i hans berömda dagbok och de svårgripbara mönster av tankegångar som nedtecknats under samtal med honom. Ändlösa upprepningar i Nijinskys teckningar har vissa likheter med den skenbart liturgiska poesi man kan finna i hans dagbok.

Följaktligen måste man när man betraktar teckningarna, utsluta argumentet galenskap och istället koncentrera sig på en individ som uttryckte idéer och former av transcendent natur. Vi måste i analysen av teckningarna, ta reda på vad de säger om en av världens största konstnärer.

En av de första kommentarerna man får höra om en dansare är »vilka vackra linjer«. Detta syftar givetvis på lemmarnas linjer under utövandet av den gestkonst vi kallar dans. Bildkonstnären gör sig också känd för sina linjer, och i båda fallen talar linjerna till oss lika bestämt som en rad poesi eller ett par takter musik. Alla linjer löper samman i konsten och de säger oss de viktigaste om konstnären, hans verk och hans tankar.

Nijinsky besökte museer och konserter tillsammans med Sergej Djagilev runt om i Europa. Han fick lektioner i teckning av scenografen, iscensättaren och porträttmålaren Léon Bakst. Biograferna har ofta försummat att framhålla vilken betydelse det rika utbytet med konst och konstnärer fick för de idéer som spirade i dansören Nijinsky. Alla betydande konstnärer kom till Paris, och de som inte gjorde det fick besök av Nijinsky, alltid med Sergej Djagilev vid sin sida, när Ballets Russes turnerade.

Nijinsky var långt ifrån den naive bondpojke somliga vill framställa honom som. Han hade studerat klassikerna inom rysk litteratur och filosofi. Hans sinne för musik var högst ovanligt, ty han kunde memorera hela sonater och andra långa musikstycken efter att ha hört dem blott en gång. Under repetitionsarbetet med koreografin till baletten *Jeux* framhävde Nijinsky rörelsens latent geometri. Samma geometri skulle återkomma i hans senare teckningar.

NIJINSKYS DAGBOK

Vaslav Nijinskys sista framträdande ägde rum vid en privat bjudning i Sankt Moritz 1919. Under sin tid i byn förde han dagbok, från den 19 januari till den 4 mars. Dagboken har beskrivits som en av få beskrivningar där en stor konstnär berättar om hur det är att befinna sig i en psykos. Dagboken gavs ut i en första tillrättalagd och förkortad version på 1930-talet, då översatt till engelska från ryska. I fullständig, oförändrad form gavs den ut på 1990-talet.

SERGEJ DJAGILEV

Koreograf, konstkritiker och redaktör. Grundade Ballets Russes. I gruppen ingick dansarna Vaslav Nijinsky, Anna Pavlova och Tamara Karsavina.

VASLAV NIJINSKY

Hette på polska Wacław Niżyński och var balettdansör. Född 1889 i Kiev, kejsardömet Ryssland och död 1950 i London, Storbritannien. Utbildad på Mariinskijteaterns kejserliga balettskola i Sankt Petersburg. Känd från den turnerande ryska baletten, Ballets Russes, där han var en av de första som engagerades av Sergej Djagilev. Nijinsky förnyade balettdansen i riktning mot friare former.

30 år gammal, 1919, fick han diagnosen schizofreni. Nijinsky tvångsvårdades i Schweiz en tid. Sedan hade han perioder av vård i hemmet och på mindre vårdhem.

BALLET RUSSES

Ryska baletten, Ballet Russes, var en ambulerande balettensemble som grundades 1909 i Paris av Sergej Djagilev. Den uppträdde i hela Europa och på turnéer till Nord- och Sydamerika. Baletten uppträdde aldrig i Ryssland, på grund av revolutionen.

FOTO: DANSMUSEET

Inspiration för årsrika

»Se på dig själv med kärleksfulla ögon!« Det vill Beatrice Ikonen säga till äldre personer. Hon är projektledare på RSMH i ett projekt som vill få årsrika att se över sitt liv på ett positivt sätt och planera för framtiden. Ett steg på vägen är en studiecirkel och en bok.

TRE FRÅGOR TILL BEATRICE IKONEN, PROJEKTLEDARE FÖR VISAM:

Ni lanserar boken »Konsten att förstå sig själv« som en del av ett studiecirkelmateriel. Vad innehåller den?

– Boken innehåller inspiration till att reflektera över sitt liv på ett positivt sätt. Den innehåller ett antal övningar som ger stöd att tänka tillbaka, minnas, fundera på nuet och planera framtiden.

Vilka ska gå studiecirkeln?

– Personer som är nyfikna på sig själva och andra.

Vad vill du säga till den som är årsrik och som levt ett liv med perioder av psykisk ohälsa?

– Se på dig själv med kärleksfulla ögon, glöm inte att du är stark, vacker och klok!

ANNA MORIN

Beatrice Ikonen.

FOTO: JENNY THÖRNBERG

FAKTA: VISAM

- Hela namnet är »Visam – tillsammans för välbefinnande och värdighet för äldre med psykisk ohälsa«.
- Målet är att skapa en kunskapsplattform för RSMH att stötta äldre med psykisk ohälsa.
- Projektpartner är Nationellt kompetenscentrum anhöriga (NKA), PRO Skåne, Nässjö kommun och ABF.
- Ett treårigt arvsfondsprojekt.
- Lanserar under året studiecirkeln »Årsrik och livsklok« och arbetsboken »Konsten att förstå sig själv«.

Hör gärna av dig till någon av projektledarna:

Beatrice Ikonen:
beatrice.ikonen@rsmh.se
Jonas Bredford:
jonas.bredford@rsmh.se
Anna Glistrup:
anna.glistrup@rsmh.se

HEJ FÖRENING – RSMH LUND!

Ort: Lund

Antal medlemmar: 130

Exempel på aktiviteter: Replokal, utflykter, mat på måndag och prästbesök på tisdag.

Vad vi gillar med det vi gör: Att vår lokal är fylld med vänliga leenden och värme. Medlemmarnas engagemang.

Öppettider: Måndag–torsdag klockan 11–17 samt fredag–söndag klockan 11–15, på Dalbyvägen 6 i Lund.

Kontakt: Telefon 046-12 61 81 och jonasbredford@live.com

Mina föreningsvänner

KANSLICHEFEN HAR ORDET:

Sommartid med sol och moln

Sommartider är för många av oss orostider. Skiftningen från mörka dagar till ljusa nätter kan störa sömnen och det kan trassla till ens tankar och mående. För den som mår bra av rutiner blir terminsavslutningar för skola och aktiviteter en väg in i ett önskat limbo.

Stress kring ekonomi, och brist på pengar till glass, en utflykt eller barnens kollo är verklighet för många, inte minst bland personer som har aktivitetsersättning eller sjukersättning eller är ensamstående föräldrar.

Badplatserna fylls av bad och skratt, och den som är ofrivilligt ensam kan lida av kontrasten mellan gemenskapen och sin egen ensamma vardag på sommaren.

RSMH:s lokalföreningar fyller alltid en viktig funktion, och kanske än mer under sommar-månaderna. Jag vill tacka dig som engagerar dig! Jag vill också tacka kommuner, stiftelser och enskilda personer som stöttar verksamheten ekonomiskt.

Det blir snarare fler än färre som behöver samlas för att ta en kopp kaffe och prata om sitt mående, som vill delta på föreningens midsommarfirande, gå en studiecirkel, delta i inflytanderåd för att förbättra socialpsykiatri och vården eller för att bara få vara runt andra människor, med hela sig själv. Då behöver lokalföreningar finnas och frodas.

Den psykiska ohälsan ökar i takt med ekonomisk utsatthet och med ofrivillig ensamhet, inte sällan samspejar dessa förhållanden med varandra. Jag

är stolt över att RSMH:s ansökan till Socialstyrelsen för medel för att motverka ofrivillig ensamhet fick ett positivt svar! Anslaget blev 3,3 miljoner kronor och förbundet ska använda pengarna för att nå fler och göra mer under året. Att RSMH är en av tre föreningar som fick det största anslaget är ett kvitto på att vi profilerat oss som en av Sveriges viktigaste aktörer mot ofrivillig ensamhet.

Ett moln på sommarhimlen är attackerna på civilsamhället. Att det finns personer som fuskar med anslag och ansökningar måste bidragsgivarna ta på största allvar, det stjälar resurser från människor som behöver dem. Att misstänkliggöra varenda Arvsfondsprojekt, och rakt av föreslå att Allmänna arvsfonden läggs ned, som Riksrevisionen har gjort är ohederligt. Kontroller ska skötas och utvecklas, men använd inte enskilda personers misskötsel och bristande kontroll hos bidragsgivaren som argument för att avskaffa en viktig finansiering för viktig verksamhet. Vi i föreningslivet bidrar till att utveckla samhället och skapa meningsfulla sammanhang som bryter ensamhet!

Ta hand om er i sommar!

/ Selene Cortes,
kanslichef RSMH

FOTO: JENNY THÖRNBERG

Följ RSMH i sociala medier:

Facebook: [rsmh.se](https://www.facebook.com/rsmh.se)

Instagram: [rsmh.se](https://www.instagram.com/rsmh.se)

Har du något på hjärtat? Skriv en insändare (max 700 tecken) eller debattartikel (max 2 500 tecken) i Revansch! Under insändare har vi också plats för dikter och friare funderingar. Skicka till revansch@rsmh.se eller Revansch, RSMH, Instrumentvägen 10, 126 53 Hägersten.

ÖPPET BREV TILL SOCIALMINISTERN:

»HEJ IGEN JAKOB FORSSMED«

Det här är ett öppet brev med en fråga från mig, en medborgare som vill att vi alla får våra medborgerliga rättigheter tillgodosedda. Jag heter Louise och fick sjukersättning för drygt ett år sedan, april 2023.

Till Kristdemokraternas landsdagar i Helsingborg hösten 2023 skrev jag bland annat följande till socialministern:

Hej Jakob Forssmed! Du är ju socialminister och ditt uppdrag är bland annat att förebygga psykisk ohälsa och självmord. Ja och hej även till er andra kristdemokrater!

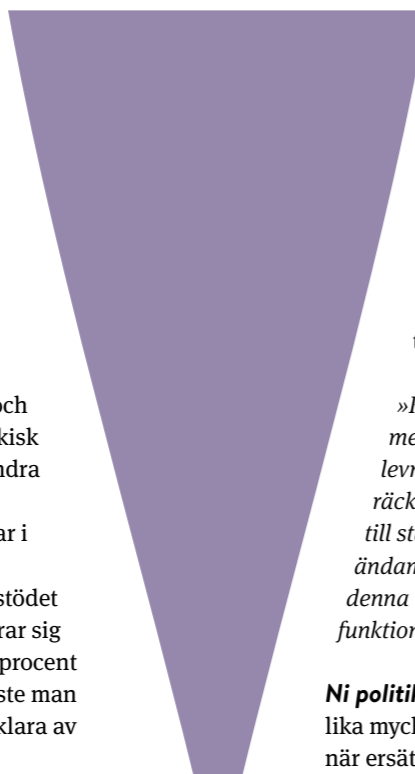
Vi har ett system idag där människor hamnar i kläm, i fattigdom, i en fattigfälla.

Till exempel är grundbeloppet på aktivitetsstödet på 4000 kronor per månad efter skatt. Det klarar sig ingen på! Så trots att man sysselsätter sig 100 procent genom arbetsprövning eller arbetsträning måste man ändå vända sig till socialtjänsten, soc, för att klara av sina utgifter – det är helt fel!

Det är inte heller konstigt att det är så många som tvingas leva på försörjningsstöd som tar sina liv. Det är oerhört tuftt att leva på försörjningsstöd! Man får inte ta emot julklappar på sitt konto, för då räknar soc av det på ens riksnorm som inkomst. Man kan inte sälja något för då räknas det som inkomst. Man får inte äga en bil eller en bostad för då måste man först göra sig av med dessa och leva upp de pengarna innan man kan få hjälp från soc. Så råkar man bli sjuk i vårt land så ruineras hela ens liv och tillvaro.

Och skulle man komma ut i jobb, låt oss säga på 50 procent, då räknas 50 procent bort på ens sjukersättning, vilket gör att ens inkomst minskar rejält. Lönerna för oss som lever på sjukersättning är oftast låglönejobb, som städare, diskare eller packa varor på ett lager. Så man tjänar inte på att gå från sjukersättning till jobb så som det ser ut idag.

Jag går på daglig verksamhet här i Helsingborg. Och jag tycker det är löjligt låga ersättningar, så kallad habiliteringsersättning: 67 kronor/halvdag och 95 kronor/heldag. En månads bussbiljett

kostar 624 kronor! Och går man på försörjningsstöd får man inte habiliteringsersättning.

Därför vill jag se en medborgarlön/basinkomst istället, så man faktiskt tjänar på att anstränga sig efter sin förmåga, antingen genom ett jobb eller en daglig verksamhet!

Sverige har undertecknat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Den 28:de artikeln i den konventionen inleds med orden:

»Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning till en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj, däribland tillräckligt med mat, kläder och en lämplig bostad samt till ständigt förbättrade levnadsvillkor, och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning.«

Ni politiker uttrycker jämt att alla människor ska ha lika mycket värde. Hur kan detta vara lika mycket värde när ersättningarna är så låga?

Svaret jag fick från en politiskt sakkunnig på Kristdemokraternas parti- och riksdagskansli var nedslående. Jag fick förklara mig igen (ett utdrag ur mitt svar):

Hej! Jag får uppfattningen att ni kristdemokrater inte alls har förstått budskapet i mitt brev. Du hänvisar mig till psykvården när jag mår dåligt över politikens beslut om krånglig byråkrati och fattigfällor. När jag pratat med öppensykeiatrik här i Helsingborg så har de sagt att de inte kan göra något åt orsakerna till att jag mår dåligt psykiskt, nämligen att jag inte kan påverka min inkomst. Ni politiker måste väl själva inse att det är ni som stiftar lagar och paragrafer, inte psykvården!

Nu undrar jag i det här öppna brevet i tidningen Revansch:

Hur vill du lösa situationen med fattigfällor som drabbar personer med funktionsnedsättning?

Louise Schade, Helsingborg

»Vi har ett system idag där människor hamnar i en fattigfälla.«

Kryssa med Revansch!

Lös vårt populära korsord och var med och tävla om presentkort på 300 kronor.

Vinnare i nummer 1/2024 var:

Ann Charlotte Pettersson (Borlänge), Eivor Bylund (Härnösand) och Hans Hjortsjö (Väröbacka). Grattis!

	ÄR PRINCESSA	LÄGGS DET UPP PÅ	FÖR-FÖLJS	STJÄLA	HUNNERNAS KUNG	BLANK	TIDIG	COACH
	→						SNODD	
	LÄR MAN SIG TABELLER						VISAR TID	
	FINNS FÖR SNAPS	PÅ VÅSKA TILL LANDVETTER			PÅ STOCKHOLMARE FÖRR		SKYDD	ÄR PRIORITERAD
	DRICKS PÅ OKTOBERFEST		ALPFLOD	ARABISKT SULTANAT		SKÅNSK O		
	→	STJÄRNA KUBIK-DECIMETERN			HON LÄMNAD ICA-REKLAMEN			
	KÄRE		UPPRYMDHET NEON			ÄR GODA TING	KORT LYXBIL	
	SNEDDA			KRYP I OST	SLÅR VÄXT	PLÅGAD		
	ENORM	VAR CARUSO				UDDE		ÄR VINNARE
	→	LAND EFTERLYST HASSE	DÄLIG LOTT	TIDIG MÄSSA	TITTA HÄNDA	BODDE I SODOM		RÄKNAS I SKOLAN
→						KUL	MÖRK TID UNDER BOTTEN	
→			RUND PYRAMID		EVENEMANG I PARIS	GULD-MÄTT		
SJUNGANDE BERGMAN					OCH	SÄTTA UPP EN VÄGG		
SUMMOR								

KORSORD: TAGE OLSIN

RÄTT LÖSNING PÅ FÖRRA NUMRETS KORSORD:

	DRÖMDE	I		
	OASER	OS		
	MS	DIHMA		
	AT	HV	R	
	ÄRA	ÅSGES		
	MARTIN	BENGTSSON		
	AREAL	BALUR	ANG	
	TITTAR	REGNE	OSA	
	VA	IL	ARAB	LER
	SENEGAL	ARAB	LER	
SABELDANS	BANNOR			

FOTO: KARIN BOG

Så här tävlar du:

Skicka din lösning i ett kuvert märkt »Korsord« till: Revansch, Instrumentvägen 10, 126 53 Hägersten. Eller fota av sidan och mejla bilden till revansch@rsmh.se. Senast den **31 augusti 2024** vill vi ha ditt svar. Tre vinnare får var sitt presentkort.

NAMN: _____

GATA: _____

POSTADRESS: _____

REVANSCH

Instrumentvägen 10, 126 53 Hägersten

KOMMANDE KVARTAL

9 JUNI:

Val till Europaparlamentet

Sommaren inleds med det stora EU-valet. Det pågår den 6–9 juni i olika länder. Valdagen i Sverige är söndag den 9 juni.

FOTO: PIXABAY

19 JUNI:

Midsommar

Firas med RSMH på flera håll i landet. På Liljans herrgård i Falun hålls midsommarfirande för RSMH:s medlemmar i Dalarna. Mats Höjer underhåller kl. 13.00. Lek och tipspromenad. Firandet är gratis och mat serveras för 50 kronor.

FOTO: PIXABAY

25–28 JUNI:

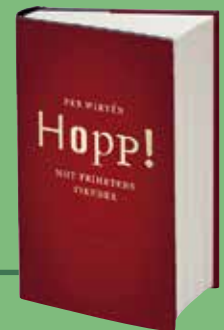
Almedalsveckan i Visby

Gotlands arena för politiska samtal. RSMH Kamrateringen finns på plats. Programmet innehåller över 1 300 evenemang.

9 AUGUSTI:

Boken Hopp!

Per Wirtén kommer ut med boken Hopp! Med avstamp i centrala 1900-talstänkare som Hanna Arendt, Jürgen Habermas, Elin Wägner och Albert Camus iakttar han samtiden och vill ge hopp om möjlighet och framtid.

15 OCH 29 AUGUSTI:

Lär mer om suicidprevention – att välja livet

En kurs i Nässjö som belyser hur självmordstankar kan yttra sig. Det blir samtal om hur självmordstankar och lidande går att förändra – och vad som kan vara hjälpsamt. På Stöd- och återhämtningscenter, arrangerat av Recovery Collage, Nässjö kommun och Region Jönköpings län.

19 AUGUSTI:

Den nya socialtjänstlagen

RSMH Utbildning AB håller en utbildningsdag för socialtjänsten i Stockholms stad. Det blir fokus på den nya socialtjänstlagen, ledarskap och återhämtning kopplat till ekonomi.

28 AUGUSTI:

Läger med kräftskiva

Arrangeras av RSMH Lund och RSMH Skåne, distriktet firar också 40 år. Hålls vid Sjöholmen Ringsjön.

23 SEPTEMBER:

NYTT NUMMER AV REVANSCH!

